

Művészeti értekezés

1842
(részlet)

Felelet a Kisfaludy Társaság által kitűzött kérdésre: Mutattassék meg, miben áll Szophoklész mindegyik színművének cselekvénye, úgymint eleje, fordulata s feloldása, és vonassék ki abból a színműi cselekvény elmélete.

I.

A költészet az élet magasb világosítású képének nevezhető.

Hasonló az ízletes bokorba fűzött virágihoz a sivatagmezőnek, mely elég pusztas komoly ahhoz, hogy szétszórva a bájúsaknak is elölje hatásukat. – A költészet élet tehát. Örömmel ismerünk abban azon rokon világra, melyben élünk és cselekszünk, csakhogy tisztább a lég, magasztosb a világosítás, melynek túlföldi bájjal körülvonvák tárgyai.

Ha a költészet az, minek lenni állítók: fénypontjára akkor a drámai költészetben hágott. Mert a költészet többi nemei úgy állanak ehhez, mint egy édes álom, melynek boldogító képei csak a kéj némi sejtéseit költik föl képzetünkben, a valóság testesült gyönyöréhez áll [közel], mely a csalódás mulékony leheletétől függeni megszűnt; legszebb költészete tehát az életnek a dráma, s a költészetben a legdúsabb élet a drámai világ.

De éppen azért, mert legközelebb áll az élethez, legtöbb kebelben is lel visszhangra, úgyhogy míg testvértársai néhány tudóst gyönyörködtetnek magányos elvonultságában, addig a drámát – mint hajdan Hellász népeinél – a nemzet színe előtt adatván elő, a nép fogadja kebelébe, s a nép vérében megy által az általa dicsőített eszme.

Fölséges hivatás népszerűvé tenni az erőszak s hanyagság által elnyomott elveket, kivált, ha van nép, mely azokat rokon keblébe fogadja; dicső hivatás a nemzet múltját jelenével összekötve lelkesítő történetet hozni föl a honfi élébe; előidézni a nagy elhunytakat, hogy lelkek szállja meg a hallgatók belsejét, s buzdítsa őket férfias erőre a szép, de nehéz életpályán csüggedetlen futni.

Ez, amit a múlt kor borostyános férfiai elértek; ez, ami után küzdenünk kell, de mit teljes kiterjedésében talán soha el nem érhetünk; nem pedig: leginkább, mert a költőnek köre megszűkült; ő a nemzethez (sok tekintetben) biztosan többé nem beszélhet; de nem, még azért is: mert a hajdankor természeti egyszerűségét elhagyva tévutakra jutottunk, ahelyett, hogy a legközelebbi tárgyakat, melyek

legjobban szólanának a szívhez, alkalmaznánk. Égtől pokolig keressük a szépségeket, hogy drámánkat fényben tüntethessük föl; beteges színt vonunk az élet képeire, s ezek ily alakban nem találhatnak többé fogadásukra oly tárt kebleket, mint az egészségdúsak leltek hajdanában.

De mindemellett most is sok fekszik kezünkben, százszorta több, ha tenni s javítani eltökélnénk magunkban; még van idő, még semmi sincsen elhibázva, mert még keveset kezdtünk – s ha a hajdankor egyik dicsőült énekese lelkét föl bírjuk idézni néhány pillanatra, s megkérdehetjük őt: „mely úton haladott a halhatatlansághoz?“, úgy szinte mi is babért fűzünk homlokunk körül; mert egy serdülő nemzet, ki előtt ezernyi csábutak meredeznek, ily nagy szellemek nyomán bizton haladhat.

A színmű lényege cselekvény, mert életet kell festenünk, melyben minden örök tevés körül mozog, örök küzdelemben, mert csak ebben látszik, ki a lélek, melyik nagy, vívni a sorssal, s melyik kicsiny, súlya alatt elhalni.

Nyomtatásban először 1942-ben jelent meg Halász Gábor Madách Imre művei című kötetében. Legutóbb: Madách Imre összes művei. 10. kötet. Próza. 1. k. Sajtó alá rendezte Bene Kálmán és Andor Csaba. Szeged, 2021. Madách könyvtár - Új folyam 109.